

יום העצמאות מוקדם או נדחה

❖ **חזה דעתך, האם ניתן להקיש מדברים אלו לעניין יום העצמאות שחל בשבת?**

ב. האם נעקר המועד ממקומו?

למרות המתבאר לעיל, שכאשר פורים חל בשבת אין קוראים בו את המגילה, נאמר בגמרא במסכת שבת:

תלמוד בבלי שם דף ד עמוד א:

ואמר רבי יהושע בן לוי: פורים שחל להיות בשבת - שואלין ודורשין בענינו של יום (באותה שבת). מאי אריא פורים? אפילו יום טוב נמי, דתניא: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג. פורים איצטריכא ליה. מהו דתניא: נגזור משום דרבה, קא משמע לן.

ומסביר רש"י:

רש"י שם:

משום דרבה - דגזר לקמן בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה (וקמ"ל שלא גוזרים).

❖ **חשוב, מדוע דורשים בעניינו של פורים בשבת, אף שאין מקיימים בשבת זו את מצוות היום?**

❖ **חזה דעתך, האם מסוגיא זו עולה שפורים נותר בשבת, ורק מצוות היום שלא ניתן לקיימם בשבת נדחו?**

כתב הרמב"ם:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א הלכה יג:

אין קוראין את המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, שהכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיאים בקריאתה, לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת מקדימין וקוראין אותה קודם השבת, ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת כדי להזכיר שהוא פורים.

❖ **נסה לדייק, האם לדעת הרמב"ם עיקר הפורים נותר בשבת, או שנעקר ממנה לגמרי?**

הרדב"ז דייק מדברי הרמב"ם לעניין 'על הניסים' וקריאת התורה של פורים, בשבת של פורים, ותמה על כך:

שו"ת רדב"ז חלק ו סימן ב אלפים קה:

לכאורה היה נראה לומר שמקדימין הכל בערב שבת מדאמר ר' יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום וכתב הרב כדי להזכיר שהוא פורים ואם איתא שאומרים בו 'על הנסים' וקורין בו 'ויבא עמלק' אין לך זכירה גדולה מזו. אלא דקשיא בשלמא מקרא מגלה דחנין לה שמא יעבירנה ד' אמות ברשות הרבים כדאמרין בגמ' אבל קריאה בתורה ועל הנסים מאי טעמא דחנין לה?

להלכה, פסק השולחן ערוך:

הקדמה:

בחסדי ה' המרובים עלינו, אחרי אלפיים שנות גלות, צרות ושואה איומה, זכינו להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. יום ההודאה המרכזי על הניסים והנפלאות הגדולים, שבתקומת המדינה ובמלחמת העצמאות, נקבע ליום הכרזת העצמאות - ה' באייר. עם זאת, בשביל למנוע פגיעה וחילול של שבת קודש, נקבע שכאשר ה' באייר חל בשבת או ביום שישי, יוקדמו חגיגות העצמאות ליום חמישי. רבנו הרצ"ה קוק זצ"ל היה נוהג להדגיש, שעובדה זו היא גופא קידוש השם של המדינה לעיני כל העמים. בגיליון זה נדון באמירת ההלל ודחיית מנהגי האבלות של ספירת העומר כשמקדימים לחגוג את יום העצמאות.

שאלה: בזמן שיום העצמאות הוקדם ליום חמישי, מתי חלות כל המצוות הנוהגות בו (קריאת הלל, תספורת ותגלחת, אמירת תחנון וכדו')? האם אומרים 'תחנון' ביום ה' באייר, כשאין חוגגים בו את יום העצמאות?

א. הקדמת או דחיית יום המועד

בגליון 121 דנו בקביעת אמירת הלל ביום העצמאות, והתבאר שם שפורים מהווה אחד המקורות המרכזיים לקביעת יום הודאה על ניסים המתרחשים ליחיד ולציבור. מתוך השוואה זו נעניין בדברי הגמרא, לגבי פורים החל בשבת:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד ב:

דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא? אמר רבה: הכל חייבין בקריאת מגילה [ובתקיעת שופר], ואין הכל בקיאים במקרא מגילה, **גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד**, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים... רב יוסף אמר: **מפני שעניניהן של עניים נשואות במקרא מגילה** (לקבל מתנות לאביונים ובשבת אי אפשר לתת).

הטורי אבן הסביר כיצד היה רשות בידי חכמים לעקור את זמן קריאת המגילה משבת, לכל אחד מהטעמים שהובאו בגמרא:

טורי אבן שם:

התינו לרבה, דמפרש דהכי טעמא דאין קורין המגילה בשבת משום שמא יעביר, איכא למימר חכמים אחרונים תיקנו בחל בשבת להקדים לערב שבת. ואף על גב דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, כדאמר לעיל גבי הקדמה ליום הכניסה, הני מילי בדבר שאינו סייג משום דררא דאיסורא, אבל **בדבר סייג אפילו לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה שפיר דמי**, כדאמר בפ"י דיבמות דהא שופר ולולב דשל תורה הן נמי בטלו בשבת משום הא גזירה דרבה גופיה, ולא עדיף מגילה מהן.

אבל לרב יוסף דלעיל דמפרש הכי טעמא דאין קורין מגילה בשבת מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, בעל כורחך אנשי כנסת הגדולה עצמן תיקנו להקדים מהכי טעמא, דאם לא כן אי אפשר לרבנן בתראי לעקור לתקנתם כיון דאין בו סייג משום דררא דאיסורא דמאי אולמא מצות מתנות עניים ממצות מקרא מגילה דנבטל קריאתה בזמנה משום עניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה.

❖ **סכם את שיטת רבה ורב יוסף על פי דברי הטורי אבן.**

יום העצמאות נקבע באופן עקרוני לפי זמן פקיעת השלטון הבריטי בארץ ישראל. יום זה היה אמור להיות בשבת, אולם כדי למנוע חילול שבת הוקדמה הכרזת המדינה בכמה שעות, לשעות הצהריים של יום שישי! אם כך, הכרזת העצמאות של מדינת ישראל לא נעשתה במועדה, כדי למנוע חילול שבת. מעשה אבות סימן לבנים, גם כיום יום העצמאות נדחה בגלל חשש לחילול שבת.

ד. אמירת תחנון בה' באייר כשיום העצמאות מוקדם או נדחה

למעשה, המנהג הנפוץ הוא לומר הלל ביום בו חוגגים את חגיגות העצמאות למעשה. אולם לגבי אמירת תחנון בה' באייר, בשנה שאין חוגגים בו את יום העצמאות, נחלקו הפוסקים:

הגר"י אריאל כתב:

שו"ת באהלה של תורה שם:

מיהו לגבי אי אמירת תחנון ביום ו', והזכרת נשמות (למנהג האשכנזים) בשבת, יש לעניות דעתי מקום להקל ולהימנע מאמירתם.

וכך גם כתב הגר"ש אבינר:

שו"ת שאילת שלמה חלק ג' אות קמו:

ביחס לאמירת תחנון, נראה שאין לאומרו ביום ו', לכל השיטות, כי בכל זאת נותרת רשימה של קדושה באותו יום, וזה דומה לפורים דפרדים ופורים דמוקפין שאין אומרים תחנון של זה בזה, וכמובן אין הוכחה מפורים, אלא רק דוגמא.

אולם, הגר"מ אליהו כתב:

שו"ת הרב הראשי תש"נ-תשנ"ג סימן קלג עמ' 307-306:

ה' באייר החל ביום שישי ויום העצמאות הוקדם ליום חמישי (ד' אייר), אזי יום העצמאות שהוקדם (לד' אייר) אין לומר בו תחנון, וביום שישי (ה' אייר) אומרים תחנון. לפיכך בכל שנה בה יום העצמאות מוקדם או נדחה, יש לומר תחנון ביום ה' באייר המקורי.

❖ נסה לבאר, מהו יסוד המחלוקת לגבי תחנון?

מנהג מיוחד נהגו חכמי ג'רבה:

שו"ת מעשה ניסים חלק ב' אורח חיים סימן קסח:

ובעירנו אי ג'רבה יע"א משנה ראשונה שקבעו יום העצמאות, ראה מר זקני הגאון סבא דמשפטים הראב"ד מקודש רבי משה כלפון הכהן זצוק"ל וזיע"א, ועמו הרב הגאון הראב"ד מקודש רבי רחמים חי חויתה הכהן זצוק"ל וזיע"א, לתקן שלא לומר תחינה (תחנון) ביום הקודם ליום העצמאות, וביום שלאחוריו, וביום העצמאות.

ה. הלכה למעשה

כך נכתב בספרנו 'תורת המחנה' פרק נח תשובה ח:

א. כאשר יום העצמאות מוקדם או מאוחר, נהגו לומר הלל ביום החג הרשמי של מדינת ישראל, ולא בתאריך ה' באייר.

ב. עם זאת, גם בשנה כזאת אין אומרים תחנון בה' באייר, ואם חל בשבת אין אומרים "צדקתך צדק".

שולחן ערוך הלכות מגילה ופורים סימן תרפח סעיף ו:

יום חמשה עשר שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת, וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום. וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין ויבא עמלק, ואומרים על הנסים, ואין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת.

ובאר המשנה ברורה:

משנה ברורה שם:

ואומרים על הנסים - בשבת ולא בערב שבת, שבאמת לכרכין זמנם בט"ו ולא בי"ד, ורק משום גזירה כנ"ל הצריכו לקרות המגילה בערב שבת.

❖ חווה דעתך, לאור המתבאר, מתי יש לקבוע את אמירת ההלל ביום העצמאות שהוקדם או נדחה?

ג. אמירת הלל ביום העצמאות מוקדם או נדחה

הגר"ש גורן, הסיק ממקורות אלו, שיש להקדים (או לאחר) רק את החגיגות של יום העצמאות הכרוכות בחילול שבת, ואילו את אמירת ההלל, יש להשאיר בתאריך המקורי:

תורת השבת והמועד - עמוד 432:

אין לשנות מסדרו של חג כשחל ה' באייר להיות בשבת, אלא כל הברכות, ההלל, ההודיות והתפילות שנקבעו לחג העצמאות ייאמרו בעיצומו של יום הנס, בליל שבת וביום של ה' באייר, כפי שפסקנו בשנת התשמ"א בו חל ה' באייר בשבת.

אולם, הגר"י אריאל חלק על דבריו וסבר כי **כל המצוות** יוקדמו במצב שכזה:

שו"ת באהלה של תורה אורח חיים חלק ב סימן עג:

ויכול הטוען לטעון שהוא הדין ביום העצמאות, העקירה לערב שבת או ליום ה', לא נועדה אלא לטקסים ממלכתיים, שיש חשש שיחללו בהם שבת, מה שאין כן הלל והודאה, שאין בהם חשש לחילול שבת יש להשאירם בזמנם. **זה אינו**, שהרי כל הלכות יום העצמאות אינן אלא הלל והודאה, ואילו שאר הטקסים והחגיגות אינן מהלכות היום. אילו היינו מחלקים בין הלכות היום לטקסים, נמצינו מחלקים בין הצד ה"דתי" של יום העצמאות שנשאר בזמנו, לבין הצד "הטקסי" שלו, שהוקדם ליום אחר, בזה יש סכנה כפולה:

א. **כל התקנה של הקדמת יום העצמאות עלולה להתערער**, כי יתברר שהרבנות שדרשה את הקדמת היום נשארה לחוג את חלקה "הדתי" בשבת, ואילו הציבור הרחב - שלא הוא שדרש הקדמה זו, ואולי אין היא נוחה לו, ורק אולץ להקדים את החגיגות בגלל לחצה של הרבנות - דווקא הוא צריך לחוג את היום שלא בזמנו.
ב. ההפרדה בין הציבור הדתי והציבור הכללי, בחגיגת היום, יש בה פתח להפרדה בין הדת והמדינה, דבר הסותר את כל עיצומו של יום העצמאות עפ"י תפיסתנו הדתית. עבורנו המדינה היא מושג בעל משמעות דתית, שבה הריבונות הכלל-ישראלית הוקמה בארץ ישראל.

הרב יוסף צבי רימון הוסיף, ששינוי מועד חגיגות העצמאות בשביל לשמור על קדושת השבת, נהג למעשה כבר בעת הכרזת העצמאות:

ימי ניסן ואייר - הלכה ממקורה עמוד 169:

